Zbierka súdnych rozhodnutí

ROZSUDOK SÚDNEHO DVORA (prvá komora)

zo 4. júla 2024*

„Návrh na začatie prejudiciálneho konania – Justičná spolupráca v trestných veciach – Smernica (EÚ) 2016/343 – Právo byť prítomný na súdnom konaní – Možnosť obžalovaného zúčastniť sa na pojednávaniach v súdnom konaní vo vlastnej veci prostredníctvom videokonferencie“

Vo veci C-760/22,

ktorej predmetom je návrh na začatie prejudiciálneho konania podľa článku 267 ZFEÚ, podaný rozhodnutím Sofijski gradski săd (Krajský súd Sofia-mesto, Bulharsko) z 28. novembra 2022 a doručený Súdnemu dvoru 15. decembra 2022, ktorý súvisí s trestným konaním proti:

FP,

QV,

IN,

YL,

VD,

JF,

OL,

za účasti:

Sofijska gradska prokuratura,

SÚDNY DVOR (prvá komora),

v zložení: predseda prvej komory A. Arabadžiev, podpredseda Súdneho dvora L. Bay Larsen (spravodajca), sudcovia T. von Danwitz, P. G. Xuereb a I. Ziemele,

generálna advokátka: L. Medina,

tajomník: A. Calot Escobar,

so zreteľom na písomnú časť konania,

* Jazyk konania: bulharčina.

so zreteľom na pripomienky, ktoré predložili:

– FP, v zastúpení: H. Georgiev, advokat,

– lotyšská vláda, v zastúpení: K. Pommere, splnomocnená zástupkyňa,

– maďarská vláda, v zastúpení: Zs. Biró-Tóth a M. Z. Fehér, splnomocnení zástupcovia,

– Európska komisia, v zastúpení: L. Baumgart, M. Wasmeier a I. Zaloguin, splnomocnení zástupcovia,

po vypočutí návrhov generálnej advokátky na pojednávaní 18. apríla 2024,

vyhlásil tento

Rozsudok

1 Návrh na začatie prejudiciálneho konania sa týka výkladu článku 8 ods. 1 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 65, 2016, s. 1).

2 Tento návrh bol podaný v rámci trestného konania vedeného proti FP, QV, IN, YL, VD, JF a OL za účasť v organizovanej zločineckej skupine, ktorej cieľom je obohatenie sa páchaním daňových trestných činov.

Právny rámec

Právo Únie

3 Odôvodnenia 9, 10, 33, 44 a 47 smernice 2016/343 znejú takto:

„(9) Účelom tejto smernice je posilniť právo na spravodlivý proces v trestnom konaní, a to stanovením spoločných minimálnych pravidiel týkajúcich sa určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na súdnom konaní.

(10) Zavedením spoločných minimálnych pravidiel ochrany procesných práv podozrivých a obvinených osôb si táto smernica kladie za cieľ posilniť vzájomnú dôveru členských štátov v svoje systémy trestného súdnictva, a tým uľahčiť vzájomné uznávanie rozhodnutí v trestných veciach. Takéto spoločné minimálne pravidlá môžu tiež odstrániť prekážky voľného pohybu občanov na území členských štátov.

…

(33) Právo na spravodlivý proces je jedna zo základných zásad demokratickej spoločnosti. Právo podozrivých a obvinených osôb byť prítomný na súdnom konaní je založené na uvedenom práve a malo by byť zaručené v celej [Európskej ú]nii.

…

(44) Zásada účinnosti práva Únie si od členských štátov vyžaduje, aby zaviedli primerané a účinné opravné prostriedky pre prípad porušenia práva priznaného jednotlivcom právom Únie. Vďaka účinnému opravnému prostriedku, ktorý by mal byť dostupný v prípade porušenia ktoréhokoľvek z práv stanovených v tejto smernici, by sa malo dosiahnuť, že sa v čo najväčšej možnej miere obnoví také postavenie podozrivých alebo obvinených osôb, aké by mali, keby nebolo došlo k porušeniu, s cieľom chrániť právo na spravodlivý proces a právo na obhajobu.

…

(47) V tejto smernici sa rešpektujú základné práva a zásady uznané v charte [základných práv Európskej únie, ďalej len ‚Charta‘] a v [Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, podpísanom v Ríme 4. novembra 1950, ďalej len ‚EDĽP‘] vrátane zákazu mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania, práva na slobodu a bezpečnosť, rešpektovania súkromného a rodinného života, práva na nedotknuteľnosť osoby, práva dieťaťa, integrácie osôb so zdravotným postihnutím, práva na účinný opravný prostriedok a práva na spravodlivý proces, prezumpcie neviny a práva na obhajobu. Prihliadať by sa malo najmä na článok 6 Zmluvy o Európskej únii… podľa ktorého Únia uznáva práva, slobody a zásady uvedené v [Charte] a podľa ktorého základné práva, ako sú zaručené EDĽP a ako vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty, majú predstavovať všeobecné zásady práva Únie.“

4 Článok 1 tejto smernice, nazvaný „Predmet úpravy“, stanovuje:

„Touto smernicou sa stanovujú spoločné minimálne pravidlá týkajúce sa:

a) určitých aspektov prezumpcie neviny v trestnom konaní;

b) práva byť prítomný na súdnom konaní v trestnom konaní.“

5 Článok 8 uvedenej smernice, nazvaný „Právo byť prítomný na súdnom konaní“, v odsekoch 1 až 3 stanovuje:

„1. Členské štáty zabezpečia, aby podozrivé a obvinené osoby mali právo byť prítomné na súdnom konaní vo vlastnej veci.

2. Členské štáty môžu stanoviť, že súdne konanie, ktoré môže viesť k rozhodnutiu o vine alebo nevine podozrivej alebo obvinenej osoby, sa môže konať v jej neprítomnosti, ak:

a) podozrivá alebo obvinená osoba bola včas informovaná o súdnom konaní a o dôsledkoch neúčasti alebo

b) podozrivú alebo obvinenú osobu, ktorá bola informovaná o súdnom konaní, zastupuje splnomocnený obhajca, ktorého určila buď podozrivá, alebo obvinená osoba, alebo štát.

3. Rozhodnutie, ktoré bolo prijaté v súlade s odsekom 2, sa môže voči dotknutej osobe vykonať.“

Bulharské právo

6 Článok 6a ods. 2 Zakon za merkite i dejstvijata po vreme na izvănrednoto položenie, objaveno s rešenie na Narodnoto sabranie ot 13. mart 2020 i za preodoljavane na posledicite (zákon o opatreniach a postupoch počas výnimočného stavu, ktorý bol vyhlásený rozhodnutím Národného zhromaždenia z 13. marca 2020, a o zvládnutí následkov), platný do 31. mája 2022, stanovoval:

„Počas výnimočného stavu alebo mimoriadnej epidemiologickej situácie a dva mesiace po ich zrušení sa verejné pojednávania vrátane zasadnutí komisie na ochranu hospodárskej súťaže a komisie na ochranu pred diskrimináciou môžu uskutočniť na diaľku, čím je zaručená priama a virtuálna účasť účastníkov konania na procese, resp. konaní. O súdnych pojednávaniach, ktoré sa uskutočnili, sa vyhotoví zápisnica, ktorú je nutné uverejniť bez zbytočného odkladu, a zápis zo súdneho pojednávania sa uloží do uplynutia lehoty na opravu a doplnenie zápisnice, pokiaľ Súdny poriadok nestanovuje inak. Súd, komisia na ochranu hospodárskej súťaže alebo komisia na ochranu pred diskrimináciou informuje účastníkov konania, ak sa má súdne pojednávanie uskutočniť na diaľku.“

7 Podľa článku 55 ods. 1 Nakazatelno-procesualen kodex (Trestný poriadok, ďalej len „NPK“) má obvinená osoba právo okrem iného zúčastniť sa na trestnom konaní.

8 Článok 269 ods. 1 NPK znie takto:

„Prítomnosť obvinenej osoby na súdnom konaní je povinná, pokiaľ je obvinená zo závažného trestného činu.“

9 Článok 115 ods. 2 NPK znie:

„Obvinená osoba nesmie byť vypočutá povereným sudcom alebo prostredníctvom videokonferencie, okrem prípadov, keď sa nachádza v zahraničí a keď to nebráni zisteniu objektívnej pravdy.“

10 Článok 474 ods. 1 NPK stanovuje:

„Súdny orgán iného štátu môže uskutočniť výsluch osoby, ktorá je svedkom alebo znalcom v trestnom konaní a zdržiava sa v Bulharskej republike, prostredníctvom videokonferencie alebo telefonickej konferencie, ako aj výsluch za účasti obvinenej osoby iba vtedy, ak to nie je v rozpore so základnými zásadami bulharského právneho poriadku. Výsluch prostredníctvom videokonferencie s účasťou obvinenej osoby sa môže uskutočniť iba s jej súhlasom a po tom, ako sa zúčastnené bulharské súdne orgány a súdne orgány druhého štátu dohodli na podmienkach uskutočnenia videokonferencie.“

Spor vo veci samej a prejudiciálna otázka

11 Podaním obžaloby zo strany Specializirana prokuratura (Špecializovaná prokuratúra, Bulharsko) na Specializiran nakazatelen săd (Špecializovaný trestný súd, Bulharsko) sa začalo trestné konanie proti siedmim osobám vrátane FP, ktoré boli obvinené z účasti v organizovanej zločineckej skupine vytvorenej s cieľom obohatiť sa a spáchať daňové trestné činy, v zmysle článku 255 Nakazatelen kodeks (bulharský Trestný zákon). Podľa tohto trestného zákona ide o závažný trestný čin.

12 Dňa 12. októbra 2021 sa FP prostredníctvom videokonferencie zúčastnil na prvom verejnom pojednávaní na súdnom konaní vo vlastnej veci pred Specializiran nakazatelen săd (Špecializovaný trestný súd). Uviedol, že ak ostatní účastníci súdneho konania nemajú námietky,

chce sa zúčastniť na on-line súdnom konaní, keďže žije a pracuje v Spojenom kráľovstve. Jeho právny zástupca, ktorý bol fyzicky prítomný v pojednávacej miestnosti, uviedol, že jeho klient sa oboznámil so všetkými dokumentmi vo veci. Z návrhu na začatie prejudiciálneho konania tiež vyplýva, že všetky nové dokumenty mohli byť FP zaslané elektronicky, aby sa s nimi mohol včas oboznámiť, a že konzultácie medzi FP a jeho právnym zástupcom mohli byť organizované dôverne prostredníctvom samostatného spojenia.

13 Na tomto pojednávaní Specializiran nakazatelen săd (Špecializovaný trestný súd) na základe článku 6a ods. 2 zákona uvedeného v bode 6 tohto rozsudku povolil FP účasť na súdnom konaní prostredníctvom videokonferencie, a to pri dodržaní záruk a podmienok stanovených týmto súdom. FP sa na nasledujúcich pojednávaniach zúčastnil prostredníctvom videokonferencie s výnimkou pojednávania, ktoré sa konalo 28. februára 2022, na ktorom bol fyzicky prítomný.

14 Na pojednávaní 13. júna 2022 FP vyjadril želanie naďalej sa zúčastňovať na konaní prostredníctvom videokonferencie. Specializiran nakazatelen săd (Špecializovaný trestný súd) však mal pochybnosti o tom, či táto možnosť podľa bulharského práva naďalej existuje, keďže článok 6a ods. 2 uvedeného zákona sa uplatňoval len do 31. mája 2022. Okrem toho tento vnútroštátny súd poznamenal, že NPK nestanovuje možnosť obvinených osôb zúčastniť sa na súdnom konaní prostredníctvom videokonferencie, s výnimkou určitých špecifických prípadov, z ktorých sa žiadny nevzťahuje na toto konanie. Uvedený súd však poznamenáva, že bulharská právna úprava výslovne nezakazuje použitie videokonferencie.

15 Vzhľadom na neexistenciu osobitného právneho základu právny zástupca FP požiadal, aby sa jeho klient mohol zúčastniť na pojednávaní na diaľku, pričom by sa považoval za neprítomného.

16 Specializiran nakazatelen săd (Špecializovaný trestný súd) tejto žiadosti nevyhovel. Domnieval sa, že posudzovanie obžalovaného ako neprítomného nezodpovedá jeho skutočnej účasti na súdnom konaní. Hoci obžalovaný nebol fyzicky prítomný v pojednávacej miestnosti, mal možnosť vidieť a počuť, čo sa deje, robiť vyhlásenia, podávať vysvetlenia, predkladať dôkazy a podávať žiadosti.

17 Na základe legislatívnej zmeny, ktorá nadobudla účinnosť 27. júla 2022, bol Specializiran nakazatelen săd (Špecializovaný trestný súd) zrušený a právomoc rozhodovať o niektorých trestných veciach predložených tomuto poslednému uvedenému súdu, vrátane veci samej, bola s účinnosťou od tohto dátumu prenesená na Sofijski gradski săd (Krajský súd Sofia-mesto, Bulharsko), ktorý je vnútroštátnym súdom.

18 Vzhľadom na neexistenciu právneho základu vo vnútroštátnom práve, ktorý by výslovne umožňoval použitie videokonferencie, sa vnútroštátny súd pýta, či je možnosť ponúknutá obvinenej osobe zúčastniť sa na pojednávaniach v súdnom konaní vo vlastnej veci prostredníctvom tejto techniky zlučiteľná so smernicou 2016/343, najmä s jej článkom 8 ods. 1.

19 Za týchto okolností Sofijski gradski săd (Krajský súd Sofia-mesto) rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru túto prejudiciálnu otázku:

„Je právo obžalovaného byť prítomný na súdnom konaní podľa článku 8 ods. 1 smernice [2016/343] v spojení s odôvodnením 33 a 44 tejto smernice porušené, keď sa na súdnych pojednávaniach, ktoré sa uskutočnili v trestnej veci, na svoju výslovnú žiadosť zúčastnil cez on-line pripojenie, pokiaľ ho zastupuje advokát, ktorému udelil plnú moc a ktorý je prítomný

v pojednávacej miestnosti, pokiaľ mu toto spojenie umožňuje sledovať priebeh konania, predkladať dôkazné prostriedky a oboznamovať sa s nimi, pokiaľ ho možno vypočuť bez technických prekážok a zabezpečí sa mu účinná a dôverná komunikácia s advokátom?“

O prejudiciálnej otázke

20 Svojou otázkou sa vnútroštátny súd v podstate pýta, či sa má článok 8 ods. 1 smernice 2016/343 vykladať v tom zmysle, že bráni tomu, aby sa obžalovaný na svoju výslovnú žiadosť zúčastnil na pojednávaniach v súdnom konaní vo vlastnej veci prostredníctvom videokonferencie.

21 Toto ustanovenie stanovuje, že členské štáty zabezpečia, aby podozrivé a obvinené osoby mali právo byť prítomné na súdnom konaní vo vlastnej veci.

22 V tejto súvislosti treba pripomenúť, že podľa odôvodnenia 47 smernice 2016/343 táto smernica rešpektuje základné práva a zásady uznané v Charte a EDĽP, vrátane práva na spravodlivý proces, prezumpcie neviny a práva na obhajobu [rozsudok z 8. decembra 2022, HYA a i. (Nemožnosť vypočuť svedkov obžaloby), C-348/21, EU:C:2022:965, point 39].

23 Cieľom tejto smernice, ako je uvedené v odôvodneniach 9 a 10, je posilniť právo na spravodlivý proces v trestných konaniach [rozsudok z 15. septembra 2022, HN (Konanie proti obvinenému, ktorý bol vyhostený z krajiny), C-420/20, EU:C:2022:679, bod 53].

24 Tak ako vyplýva z odôvodnenia 33 uvedenej smernice, právo podozrivých a obvinených osôb byť prítomný na súdnom konaní vo vlastnej veci je založené na práve na spravodlivý proces, ktoré je zakotvené v článku 6 EDĽP a ktorému, tak ako sa spresňuje vo vysvetlivkách k Charte, zodpovedá článok 47 druhý a tretí odsek, ako aj článok 48 Charty. Súdny dvor musí teda dbať na to, aby výklad týchto posledných uvedených ustanovení zabezpečil takú úroveň ochrany, ktorá neporušuje úroveň zaručenú článkom 6 EDĽP, tak ako ho vykladá Európsky súd pre ľudské práva [rozsudok z 8. decembra 2022, HYA a i. (Nemožnosť vypočuť svedkov obžaloby, C-348/21, EU:C:2022:965, bod 40, ako aj citovaná judikatúra].

25 Z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva pritom vyplýva, že účasť obvinenej osoby na konaní má zásadný význam v záujme spravodlivého trestného konania, pričom povinnosť zaručiť tejto osobe právo byť prítomný v pojednávacej miestnosti je v tejto súvislosti jedným zo základných prvkov článku 6 EDĽP [rozsudok z 8. decembra 2022, HYA a i. (Nemožnosť vypočuť svedkov obžaloby), C-348/21, EU:C:2022:965, bod 41].

26 Súdny dvor preto rozhodol, že na základe práva zakotveného v článku 8 ods. 1 smernice 2016/343 musí mať obvinená osoba možnosť sa osobne zúčastniť na pojednávaniach, ktoré sa konajú v rámci konania, ktoré sa proti nej vedie, bez toho, aby táto smernica ukladala členským štátom povinnosť stanoviť pre každú podozrivú alebo obvinenú osobu povinnosť zúčastniť sa na súdnom konaní vo vlastnej veci [pozri v tomto zmysle rozsudky z 15. septembra 2022, HN (Konanie proti obvinenému, ktorý bol vyhostený z krajiny), C-420/20, EU:C:2022:679, bod 40, ako aj z 8. decembra 2022, HYA a i. (Nemožnosť vypočuť svedkov obžaloby), C-348/21, EU:C:2022:965, body 34 a 36].

27 Z článku 1 tejto smernice však vyplýva, že jej cieľom je stanoviť spoločné minimálne pravidlá týkajúce sa určitých aspektov prezumpcie neviny v trestných konaniach, ako aj práva podozrivých a obvinených osôb byť prítomný na súdnom konaní vo vlastnej veci v rámci týchto konaní, a nie

vykonať úplnú harmonizáciu trestného konania [pozri v tomto zmysle rozsudok z 15. septembra 2022, HN (Konanie proti obvinenému, ktorý bol vyhostený z krajiny), C-420/20, EU:C:2022:679, bod 41].

28 V dôsledku toho vzhľadom na obmedzený rozsah harmonizácie vykonanej uvedenou smernicou a na skutočnosť, že článok 8 ods. 1 tejto smernice neupravuje otázku, či členské štáty môžu stanoviť, aby sa obžalovaný na svoju výslovnú žiadosť zúčastnil na pojednávaní pred súdom v trestnom konaní prostredníctvom videokonferencie, je takáto otázka vecou vnútroštátneho práva [pozri analogicky rozsudok z 15. septembra 2022, HN (Konanie proti obvinenému, ktorý bol vyhostený z krajiny), C-420/20, EU:C:2022:679, bod 42].

29 Keďže článok 8 ods. 1 smernice 2016/343 túto otázku neupravuje, nemôže toto ustanovenie brániť tomu, aby sa obžalovanému, ktorý o to výslovne požiada, povolila účasť na pojednávaní v súdnom konaní vo vlastnej veci prostredníctvom videokonferencie.

30 Faktom zostáva, ako zdôraznila generálna advokátka v bode 64 svojich návrhov, že ak členské štáty umožnia obvinenej osobe uplatniť právo byť prítomný na súdnom konaní vo vlastnej veci na diaľku, pravidlá, ktoré stanovia, nesmú narúšať cieľ sledovaný smernicou 2016/343, pripomenutý v bode 23 tohto rozsudku, ktorým je posilniť právo na spravodlivý proces v trestných konaniach. Rovnako musia tieto pravidlá rešpektovať základné práva a zásady uznané Chartou a EDĽP vrátane práva na spravodlivý proces, prezumpciu neviny a právo na obhajobu.

31 V tejto súvislosti Európsky súd pre ľudské práva rozhodol, že účasť na konaní prostredníctvom videokonferencie nie je sama osebe nezlučiteľná s pojmom spravodlivého a verejného pojednávania, ale musí sa zabezpečiť, aby obvinená osoba mohla sledovať konanie a byť vypočutá bez technických prekážok a aby bola zabezpečená účinná a dôverná komunikácia s jej advokátom (rozsudok ESĽP, 2. novembra 2010, Sakhnovski v. Rusko, CE:ECHR:2010:1102JUD002127203, bod 98).

32 V dôsledku toho treba na položenú otázku odpovedať tak, že článok 8 ods. 1 smernice 2016/343 sa má vykladať v tom zmysle, že nebráni tomu, aby sa obžalovaný mohol na svoju výslovnú žiadosť zúčastniť na pojednávaniach v súdnom konaní vo vlastnej veci prostredníctvom videokonferencie, pričom musí byť zaručené aj právo na spravodlivý proces.

O trovách

33 Vzhľadom na to, že konanie pred Súdnym dvorom má vo vzťahu k účastníkom konania vo veci samej incidenčný charakter a bolo začaté v súvislosti s prekážkou postupu v konaní pred vnútroštátnym súdom, o trovách konania rozhodne tento vnútroštátny súd. Iné trovy konania, ktoré vznikli v súvislosti s predložením pripomienok Súdnemu dvoru a nie sú trovami uvedených účastníkov konania, nemôžu byť nahradené.

Z týchto dôvodov Súdny dvor (prvá komora) rozhodol takto:

Článok 8 ods. 1 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní sa má vykladať v tom zmysle, že nebráni tomu, aby sa obžalovaný mohol na svoju výslovnú žiadosť zúčastniť na pojednávaniach v súdnom konaní vo vlastnej

veci prostredníctvom videokonferencie, pričom musí byť zaručené aj právo na spravodlivý proces.

Podpisy